

JELENTÉS

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR 1923. ÉVI ÁLLAPOTÁRÓL.

A Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának vezetését 1922. évi december hó 27-én vettem át dr. MELICH Jánostól, aki a budapesti kir. m. Pázmány Péter tudományegyetem bölcsészeti karának bizalmából már korábban a szláv összehasonlító nyelvtudomány egyetemi katedrájára szóltattatván el, az 1922. év végén megvált intézetünkötől. Mielőtt ez évi jelentésemre áttérnék, meg kell emlékezni az ő igazgatói működéséről.

MELICH János a legnehezebb időben, súlyos körülmények közt állt országunk legnagyobb tudományos könyvtára élén. Igazgatása folytonos harcban és küzdelemben telt el a háború és forradalmak nyomában kelt nehéz gazdasági viszonyokkal, a nemzeti közgyűjtemények felbontására törekvő bolsevikrendszerrel s a magyar kultúra kincseire szemetvető oláh megszálló hadakkal. De küzdenie kellett a felső hatóságok meg nem értésével, a krajcáros takarékoskodásnak kulturális, sőt államgazdasági szempontból is igen káros rendszerével. Az «inter arma silent musae» elvének hódoló háborús kormányok kulturális intézeteinken akarták megtakarítani a hadviselés kiadásait s a forradalom bukása sem hozott pénzügyi téren lényeges változást. Könyvtárunk békében is szűkös átalányának időnkénti emelése mindig megkésve érkezett és sohasem állott arányban a hirtelen magasbaszökő árakkal, pénzünk értékének fokozatos gyors csökkenésével. Hovatovább nemcsak az intézet tervszerű fejlesztéséről, hanem a külföldi könyv- és folyóiratanyag célszerű kiegészítéséről is le kellett mondani, sőt a legsürgősebb napimunkálatok — így pl. a kötelezpéldányként beszolgáltatott hírlapanyag köttetése stb. — sem voltak teljesen végrehajthatók.

MELICH János 1919 óta számos felterjesztésben mutatott rá a háborús gazdálkodás következtében támadt hiányokra, megjelölve a sürgősen végrehajtandó legfontosabb feladatokat. Sajnos, az ezekhez szükséges anyagi eszközöket minden sürgetés dacára sem tudta megszerezni. Még igazgatósága utolsó hat hónapjában, 1922 júliustól decem-

berig is mindössze 225.000 K félévi átalánnyal rendelkezett. A megértés hiánya, a sikertelen küzdelem mást talán visszariasztott, elernyesztett volna, MELICH energiája és hite nem tört meg a hiábavaló küzdelemben. Nemcsak színvonalon tartotta a vezetésére bízott intézetet, hanem új, nagyfontosságú és tudományos értékű munkákat is kezdeményezett. A zenegyűjtemény, a könyvtár balkáni anyagának, az értesítőgyűjteménynek, a hirlaptár 48-as anyagának, az irodalmi levelestárnak új feldolgozása, a háborús gyűjtemény feldolgozásának befejezése, forradalmi és az elszakadt területekre vonatkozó szép nyomtatványgyűjteményünknek s a Széchényi Könyvtárban előkészített Nemzeti Bibliográfiának alapvetése, házi könyvkötőműhelyünk, más könyvtári munkálattal együtt s az adminisztráció terén a forradalmi időben meglazult fegyelem helyreállítása MELICH János hároméves igazgatóságának maradandó emléke. Az Országos Széchényi Könyvtárat nagyon költséges veszteség érte MELICH távozásával. Az ő magyar hite, lelkesedése és energiája szolgáljon például utódainak!

Az 1923. év legnevezetesebb eseménye könyvtárunk, illetőleg a Magyar Nemzeti Múzeum szerves bekapcsolódása volt az 1922: XX. t.-c.-kel statuált Országos Magyar Gyűjteményegyetem autonom szervezetébe. Az új szervezet kifogástalanul működik s a keretébe tartozó tudományos intézetek korszerű és arányos fejlődésére máris üdvös hatással van az intézeteket szubjektív szempontból elbíráló, bürokratikus irányítást felváltó önkormányzat.

Az új szervezés első eredményeként még 1922-ben megtörtént tudományos tisztviselői, 1923-ban segédszemélyzeti statusnak nagyarányú rendezése, melynek során könyvtárunk majdnem minden tisztviselője előlépett.

Az intézet szempontjából nagyjelentőségű a gyűjteményegyetemi törvényben statuált alapszerű pénzkezelési rendszer életbeléptetése, ami rendkívül megkönnyíti a könyvtár gazdasági adminisztrációját. A gyűjteményegyetemi költségvetés keretében egyébként kielégítő gondoskodás történt intézetünkről. Gróf KLEBELSBERG Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter úr szakítva az eddigi szűkkeblűséggel, nemcsak rendes átalányunkat emelte fel, hanem a háborús hiányok pótlására külön rendkívüli átalányt — 1922/23 II. felében 7,000.000, 1923/24 I. felében 15,000.000 koronát — is engedélyezett könyvtárunknak. Ezenfelül külön gondoskodás történt átszervezési költségeink, tudományos kiadványaink és berendezési kiadásaink fedezéséről. Összevéve az

1923. év I. felében kereken 13 1/2 millió korona, a II. felében 26 millió korona állt rendelkezésemre, beleértve az adományokból befolyt 200.000 koronát. Bár ez az összeg — nem is szólva a már-már tarthatatlanul szűkös helyviszonyok orvoslásáról — korántsem elegendő a háborús évek összes hiányainak pótlására, mégis módot adott arra, hogy a leg-sürgősebb rendezési munkálatokat és átalakításokat végrehajtsuk s a legfontosabb könyvanyagot beszerezzük. Előnyünkre szolgált, hogy az év első negyedében nagyobb összeg állván rendelkezésemre, még pénzünk értékének katasztrofális zuhanása előtt nagyobb beruházásokat hajthattunk végre.

A könyvtár igazgatását átvéve, első feladatomban tartottam, hogy elődöm idevágó terveit felhasználva, némiképen enyhítsem a *hivatali és raktárhelyiségek zsúfoltságát*. Az egy helyiségbe zsúfolt és egymást a munkában gátló kutatók és tisztviselők elkülönítése végett a régi hirlaptári dolgozószobában egy kb. 16—20 személy elhelyezésére alkalmas, üvegfalal elrekesztett kutatófülkét építtettem, ugyanitt helyezve el a kölcsönzést lebonyolító tisztviselőt. A megoldás nem a legszerencsésebb, de átmenetileg és jobb híján megfelel a célnak. Ugyanez teremben többi hivatali helyiségeink karzatának mintájára vaslépcsővel ellátott körfutó galériát építtettünk a MICHL Alajos-céggel. Ez a munkálat — az anyag ára még február hóban kifizettetvén — mindössze 4.000.000 koronát emésztett fel. A földszinti helyiségben állványokat emelve értesítőgyűjteményünknek, a zsúfolt törzsraktárban cca 180 folyóméter állványhoz jutottunk. Ezenkívül több kisebb pótállvány készült a hirlaptári folyosón és a nyomtatványi osztály raktárában. Összevéve mintegy 40—50.000 kötet elhelyezését biztosítottuk. Sajnos, a második félévre tervbevelt további nagyobb berendezési munkálatról — a nagy olvasóteremnek kétemeletes karzattal leendő felszereléséről — valutánk romlása következtében le kellett mondanunk. A néhai KRENNER József igazgató özvegye által lakott könyvtári helyiségek megszerzésére irányuló lépéseink hajótörést szenvedtek a lakáshivatal érdeklődéshiányán, noha a kultuszminister úr többször sürgette az ügy elintézését. Szép számban letétbe vett családi levéltárakkal folyton gyarapodó levéltárunkra pedig vitális jelentőségű e helyiségek felszabadulása s ugyanott juthatna elhelyezéshez a levéltár két szobájába szorult Orsz. Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ. A Festetich hercegi palota istállójában elhelyezett hirlapanyagunk és a pincében elraktározott aprónyomtatványaink megmentése a rothadástól, valamint a modern igényeknek meg-

felelő olvasóterem és kutatószobák berendezése s a helyszüke miatt feloszlattott állandó kiállítás visszaállítása csupán az épületkérdés gyökeres rendezésével, a Múzeum természetrajzi osztályainak kitelepítése által érhető el. Az így felszabaduló II. emeleti helyiségeknek a Széchényi Könyvtár és Régiségtár közt leendő megosztásával néhány évtizedre meg volna oldva két leggazdagabb gyűjteményünk elhelyezésének évtizedek óta halogatott, halaszthatatlan kérdése.

A raktári berendezés kiegészítése mellett még valutánk katasztrofális zuhanása előtt sikerült készülő karthoték-katalógusunkhoz öt darab amerikai rendszerű szekrényt készíttetni, az ehhez, valamint a folyókatalógizáláshoz és irodához szükséges papír, karton, doboz és egyéb anyagokat cca egy évre beszereznünk és házi könyvkötőműhelyünket nyersanyaggal ellátnunk. Emellett egy második írógépet is vásároltam.

A könyvtár gyarapításában főleg a háború óta elmaradt külföldi és az elszakadt területről a megszállás óta szinte beszerezhetetlen könyv- és folyóiratanyagnak a beszerzése okozott gondot. Megfelelő valutának kedvező árfolyamon való beszerzése mégis lehetővé tette a legfontosabb magyar vonatkozású és az általános tudomány szempontjából fontos külföldi sajtótermékek nagyrészenek beszerzését. Sőt e tekintetben a jövőről sem feledkeztünk meg. 1924 január elsejével kb. 7.000.000 K értékű külföldi valutát hoztunk át a folyó évre, szemben 4.000.000 K túlkiadással, ami a folyó félévi költségvetést terheli. A külföldi beszerzés terén jelentős fordulatot jelentett az Országos Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ felállítása. Igazgatója, dr. PASTEINER Iván németországi útján kedvező megállapodást létesített a német könyvkereskedőkkel s a központ külföldi csereakciója is szép eredményeket hozott. A bécsi ú. n. emigráns irodalom megszerzésében dr. ECKHART Ferenc miniszteri osztálytanácsos úr ezidén is szíves készséggel és önzetlenséggel támogatott bennünket. Sajnos, a gyűjtési körünk szempontjából elsőrendű fontossággal bíró megszállt területi anyag beszerzésére sem a könyvkereskedők, sem társadalmi szervezetek útján nem sikerült megfelelő, állandó megállapodást létesítenünk s így az itt-ott esetlegesen előkerült anyag beszerzésével kellett megelégednünk. Reményem van azonban, hogy most folyó tárgyalásaink ezirányban is sikerrel fognak járni.

A hazai nyomtatványanyagnak az 1897. évi kötelespéldánytörvényben előírt rendszeres beszolgáltatását korábban nem volt módunkban ellenőrizni. Az elmúlt évben azonban dr. KÁDÁR Jolán könyvtárnok —

még MELICH János igazgató megbízásából — aprólékos gonddal elkészítette az 1921. és 1922. években megjelent hazai nyomtatványok bibliográfiáját. Ennek alapján sikerült a beszolgáltatásra kötelezett nyomdák mulasztásaira rájőnnünk és kötelespéldánygyarapodásunkat — főleg a nyomdákban személyesen eljáró dr. GREXA Gyula alkönyvtárnok és EPERJESSY János könyvtártiszt érdeméből — mintegy 20⁰/o-kal megnövelnünk. A nemzeti bibliografia két évet egybefoglaló első kötete nyomtatás előtt áll s az 1923. évtől kezdődőleg szerkesztését dr. GULYÁS Pál főkönyvtárnok, kötelespéldány-osztályunk vezetője vette át.

A szerzett tapasztalatokon okulva, dr. RÉDEY Tivadar könyvtárnok megbízta az új kötelespéldány törvény tervezetének kidolgozásával, aminek célja a beszolgáltatási kötelezettség fokozottabb ellenőrzése s a kötelespéldányt élvező könyvtárak gyakorlatának egységesítése. A kész tervezetet a miniszter úr Ö Excellenciája elé terjesztettük.

A könyvtárunkból hiányzó régebbi magyar nyomtatványanyag beszerzését, a hiányok rendszeres kiegészítését előmozdítandó, dr. SIKABONYI Antal könyvtárnokot nyilvántartás vezetésével és az antikváriusok eladó anyagának állandó szemmel tartásával bíztam meg. E rendszer máris igen szép eredményekre vezetett.

Ajándékozás útján is szépen gyarapodott könyvtárunk: Özvegy dr. TODORESZKU Gyuláné a Todoreszku-Horváth-Könyvtár régi magyar nyomtatványanyagát ezidén is szépen gyarapította és továbbra is páratlan áldozatkészséggel tartja karban és gondolzza AKANTISZ Viktor könyvművészeti előadó segítségével a Széchényi Könyvtárnak ajándékozott értékes gyűjteményét. LANTOS Adolf könyvkereskedő a cége által rendezett aukción félmilliót meghaladó értékig árverezett ritka művet, BERZEVICZY Márton: *Oratio funebris*-ét (1564) ajándékozta könyvtárunknak. Értékes gyarapodást jelentett a felosztott Társadalomtudományi Társaságnak 2703 kötetből álló könyvtára, ami hivatalból kerülvén könyvtárunkba, jelenleg feldolgozás alatt áll. Levéltárunk és kéziratárunk nagyértékű gyarapodását jelenti SZALAY Ágost híres gyűjteményének megszerzése, amit az örökösök — tekintettel a család és a Magyar Nemzeti Múzeum régi kapcsolatára — igen méltányos áron engedték át könyvtárunknak. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ö Excellenciája vette meg számunkra báró EÖTVÖS József kéziratot hagyatékát, benne eddig ismeretlen naplójegyzeteivel. Dr. JAKUBOVICH Emil főkönyvtárnok hasonmás-gyűjteményünk számára lefényképeztette a Bécsben őrzött magyar vonatkozású középkori kéziratok egy-egy lapját,

köztük több ismeretlen magyar nyelvemléket és az Anonymus-kódex eddig üresnek vélt, de palimpsestnek bizonyult első lapját. A családi letétek a BRUNSWICK, FAZEKAS, KAZY, MÁNDY, MOESZ, bártrai SZABÓ és SÉNYI családok levéltáraival szaporodtak. Néhány régebbi zárt letét is most került felbontásra; közülök értékes anyagot tartalmaz THALLÓCZY Lajos két kisebb letéte és ZICHY Mihály levelezése.

A könyvbeszerzés mellett a könyvkötés is igen nagy terhet rótt az Orsz. Széchényi Könyvtár budgetjére az 1923. évben. Két munkással dolgozó kis háziműhelyünk AKANTISZ Viktor szakértő irányítása mellett ellátja nyomtatványosztályunkat olcsó kötésekkel, végzi a sürgős munkát és javításokat, melyek során ezidén nyert befejezést ösnyomtatványi anyagunk szakszerű restaurálása. A költségvetési fedezet híján közel 10 év óta összegyűlt, kötetlenül heverő hírlap- és nyomtatványanyagunk beköttetéséhez több könyvkötőt kellett igénybe vennünk. 1500 kötet hírlap bekötése után azonban az év második felében az árak folytonos emelkedése miatt le kellett mondanunk a teljes anyag beköttetéséről. Nehogy azonban a kötetlenül maradt hírlapanyag elpusztuljon és használhatatlanul heverjen, beszereztük a fedőtáblákhoz szükséges lemezpapírt s a kevésbé használt vidéki és szaklapokat kötetenként a lemezpapírból vágott kemény táblák közé helyezve kötöttük össze. Az így ideiglenesen biztosított hírlapokat az anyagi helyzethez mérten successive lehet majd a rájuk helyezett táblák felhasználásával beköttetni. E rendszerrel elértük, hogy hírlaptárunk újabb magyarországi anyaga részben kötve, részben (mintegy 2000 kötet) ideiglenes védőtáblákkal ellátva a raktári elhelyezésre és használatra alkalmassá vált. Az egész nagy munkálatot dr. GORUPP Alisz alkönyvtárnok irányította kitünő szakértelemmel és nagy buzgalommal, míg a nyomtatványosztályban a könyvkötést továbbra is dr. GARDA Samu főkönyvtárnok vezette. A könyvkötés terén éreztük meg leginkább, mily nagy tévedés és pazarlás volt a háborús években intézetünkre kényszerített ú. n. takarékoskodás; a könyvkötés, az anyagbeszerzést hozzászámítva, kerek 9,000.000 K-t emésztett fel.

Az anyag könyvtári feldolgozása terén — a folyómunka mellett — legsürgősebbnek a korszerű cédulakatalógus készítését véltem, kapcsolatban a tudomány mai igényeinek megfelelő katalogizálási szabályok és szakrendszer megállapításával. Köztudomású, hogy a Széchényi Könyvtár katalógusai, szakbeosztása és az ú. n. müncheni rendszeren alapuló számozási rendszere elavult s a mai könyvtári igényeket nem

elégítheti ki. Viszont az is nyilvánvaló, hogy az egész törzskatalógus átdolgozása és a könyvanyag átszámozása a megfelelő számú személyzet, a hely és az anyagi eszközök hiánya miatt ma kivihetetlen. Legcélszerűbbnek vélem ezért a régi betürendes törzskatalógus fenntartása mellett egy, az olvasóközönség használatára rendelt modern, karthotek rendszerű szakkatalógus készítését, melynek cédulái, tekintet nélkül a könyveknek továbbra is a régi szakrendszeren való raktári helyzetére és elhelyezésére, a tudomány mai állásának megfelelő, új szakrendszerben csoportosíthatók. E feldolgozással egyidejűleg kívánatosnak látszott a helyrajzi katalógus szerepét betöltő kötött szakkatalógusok közül a zsúfoltaknak újra való leiratása. Az új katalógus megoldja a könyvtár tudományos használhatóságának kérdését anélkül, hogy raktárunkat és a régi katalógust megbolygatnánk. Az átdolgozás, illetőleg az új katalógus elkészítése ily formában is évekig tartó munkálat. Ezért ehhez a hivatalos időn túl is igénybe vettem az erre önként vállalkozó könyvtári tisztviselőket, továbbá dr. ISOZ Kálmán főtitkár és dr. PROHÁSZKA Lajos igazgatósági gyakornok s a revíziós munkálatainkban már régebben résztvevő dr. FEST Aladár nyug. tankerületi kir. főigazgató munkáját. E különmunkát az átszervezés címén rendelkezésemre bocsátott átalányösszegeből a végzett munka arányában díjaztam. A nyomtatványi osztály tisztviselői, kik közül külön ki kell emelnem SOHÁR Lajos segédtiszt buzgóságát, HAVRAN Dániel osztályigazgató állandó ellenőrzése és vezetése mellett teljesen feldolgozták az Anthropologia, Chemia, Technologia, Mathematica Particularis, Materia Medica, Lingua Hungarica, Litterae Elegantiores Misc. és Turcica jelzésű szakokat. Befejezést nyert a LAVOTTA Rezső által mintaszerűen rendezett Musica szaknak és a dr. PÁNITY Vukoszava gondjaira bízott világháborús anyagnak még MELICH idejében megkezdett kartotherendszerű feldolgozása. Munkában van s néhány hó alatt befejezéshez jut újabb 10 könyvtári szak. Egy év alatt tehát a könyvtár anyagának kb. 1/6-része jutott új feldolgozáshoz. A következő években a kezdet nehézségein túlesve, még gyorsabban haladtunk s 3—4 év alatt remélhetőleg befejezéshez jut az új kölcsönző katalógus feldolgozása s vele együtt egész anyagunk revíziója is. A kartotheek felállításához szükséges szekrényeket — 150 fiókkal a 2000 cédula — még az év első felében elkészíttettem. A régi szakrendszer átdolgozására dr. SIKABONYI Antal készített tervezetet, az új katalogizálási szabályokat és az új katalógus szakrendszerét pedig dr. GULYÁS Pál főkönyvtárnok dolgozza ki megbízásomból. Az átszer-

vezési munkálatok kapcsán tervbevettem — a szükséges papírányagot is beszerezve — a hírlaptár anyagának új katalogizálását is dr. GORIUP Alisz tervei alapján. E munkálattal öt és dr. BORZSÁK István alkönyvtárnokot, a hírlaptár vezetésével egyébként dr. FITOS Vilmos főkönyvtárnokot bízam meg. A levéltár tisztviselői — dr. BÁRTFAI SZABÓ László osztályigazgató és dr. SULICA Szilárd főkönyvtárnok vezetése alatt — a levéltári anyag teljes revízióját végzik. Dr. BARTONIEK Emma alkönyvtárnok nagyértékű facsimilegyűjteményünket, ISTVÁNYI Károly értesítőgyűjteményünket, AKANTISZ Viktor könyvművészeti előadó alkalmi és postabélyeggyűjteményeinket rendezték az átszervezési munkálatok során. MORVAY Ferenc altiszt rendezte és katalogizálás elé készítette kliségyűjteményünket. Megkezdjük gyászjelentésgyűjteményünk feldolgozását is, amire kisegítő munkaerőként néhány hónapon át DARÓCZY Zoltán volt alkalmazásban.

A könyvtári anyag rendezése mellett gondunk volt az új bútor és felszerelési leltár elkészítésére is. E munkálatot dr. ZSINKA Ferenc könyvtárnok és dr. GÁSPÁR Margit könyvtártiszt végezték el.

Az állandó és intenzív könyvtári munkálkodás mellett tudományos feladatainkról sem feledkeztünk meg. Az 1923. év folyamán több tudományos értékű kiadványunk látott napvilágot, noha a fokozatosan emelkedő nyomdaárak e tekintetben korlátokat szabtak óhajainknak. Dr. RÉDEYNÉ, dr. HOFFMANN Mária mintaszerű gonddal készítette el és rendezte sajtó alá — VÁCZY János hagyatékának felhasználásával — Irodalmi Levelestárunk forrásértékű katalógusának I. kötetét. ÁLDÁSY Antal egyetemi tanár alapos és kimerítő címereslevél katalógusának és zenei kézirateink dr. ISOZ Kálmán buzgalmát dicsérő címjegyzékének egy-egy füzete került ki a sajtó alól. Ez utóbbi kiadványunk utolsó füzete jelenleg áll nyomás alatt. Bártfai SZABÓ László gróf Széchényi István könyvtárának a legnagyobb magyar kultúrájára világot vető címjegyzékét adta ki kiadványsorozatunkban. Az Országos Széchényi Könyvtár folyóirata, a Magyar Könyvszemle dr. GULYÁS Pál szerkesztésében 18 íven változatos és gazdag tartalommal jelenik meg. A könyvtárnak majdnem minden tisztviselője irt bele értékes szaktanulmányokat.

Valutánknak épen a nyári időszakban bekövetkezett hirtelen leromlása miatt a külföldi tanulmányutak tekintetében nagy takarékoságra voltunk szorítva. Dr. HOLUB József főkönyvtárnok tavasszal résztvett a brüsszeli történeti kongresszuson s ez alkalommal háborús gyűjteményünk duplumaiból sikerült néhány darabot körülbelül 2500 belga

frankért eladni a belga háborús gyűjteménynek. Tárgyalásokat kezdett a louvaini egyetemi könyvtárral is az újonnan felfedezett Ó-magyar Mária Siralom cseréje tárgyában. Dr. KÁDÁR Jolán berlini kutatóútját némi segéllyel támogattuk. Dr. JAKUBOVICH Emil, mint a likvidációs bizottság tagja, átkutatt a bécsi udvari könyvtár gazdag magyar vonatkozású anyagát és több értékes felfedezéssel tért vissza. STEFFANITS Mária könyvtártiszt a külügyminisztérium szubvenciójával résztvevén a Londonban tartott League of Nations kiállításon — az angol-magyar könyvsere ügyében folytatott tárgyalásokat.

A könyvtár használatának megkönnyítése végett a kutatófülke már említett berendezésén és a kartotheek rendszerű katalóguson kívül tervbevettem a kutatók és tisztviselők céljait szolgáló kézikönyvtárunk átrendezését és új anyaggal való kiegészítését. Az előmunkálatokat dr. ZSINKA Ferenc könyvtárnok nagy szakértelemmel végzi. Olvasótermi kézikönyvtárunk berendezését a galériaépítéssel kapcsolatban terveztem; sajnos, az anyagi eszközök híján ezt el kellett halasztanom. Foglalkoztunk az olvasóterem délutáni nyitvatartásának kérdésével is; a világítás megoldása legsürgősebb feladataink közé tartozik, mert annak hiánya miatt olvasótermünk különösen a téli idényben már a kora délutáni órákban használhatatlanná válik. A könyvtárhasználattal kapcsolatban szükségessé vált az olvasótermi ellenőrzési rendszer megszigorítása, mert néhány csonkítási esetet észleltünk. Szükség volna a könyvtári anyag fokozottabb védelmét biztosító törvényes intézkedésre is. A kutatók szempontjából nagyfontosságú eredmény, hogy a bécsi és németországi könyvtárakkal több évi szünetelés után újra felvehettük a kölcsönzőviszonyt.

Az Országos Széchényi Könyvtár tisztviselői és egyéb alkalmazottai az 1923. évben igen értékes, komoly munkásságot fejtettek ki e munkából az adminisztráció terén működő tisztviselők is alaposan kivették részüket. Az átszervezési és átrendezési munkálatok, a gyűjteményegyetemi átszervezkedéssel járó különleges feladatok s az igazgatónak, néhai FEJÉRPATAKY László főigazgató halála óta a központi adminisztrációban való állandó részvétele fokozott feladatok elé állította az 1923. év elején megszervezett központi adminisztratív osztály vezetőit: dr. BAJZA József főkönyvtárnokot, aki az I. félévben egyetemi tanári kinevezéséig és dr. RÉDEY Tivadar könyvtárnokot, ki az ő távozása óta töltötte be e fontos pozíciót. Mindketten komoly lelkiismeretességgel látták el munkakörüket és gazdag tapasztalataikkal, szakismereteikkel, baráti

tanácsaikkal nagyon megkönnyítették igazgatói működésemet. Hasonlóképpen a legnagyobb elismeréssel kell megemlékeznem a titkári és adminisztratív teendőket ellátó dr. TÓTH László alkönyvtárnok, STEFFANITS Mária könyvtártiszt és RAKKSÁNYI Anna kezelő női elkiismeretes munkásságáról.

Személyi változások. Kinevezések az Orsz. Széchényi Könyvtárban. A kormányzó úr Ő Főméltósága 1923. évi február 6-án kelt legfelsőbb elhatározásával a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr előterjesztésére dr. FITOS Vilmos, dr. BAJZA József, dr. SULICA Szilárd, dr. HOLUB József és dr. JAKUBOVICH Emil n. múzeumi igazgatóörököt, valamint dr. PASTEINER Iván budapesti kir. magyar tudományegyetemi könyvtárórt az Orsz. Magyar Gyűjteményegyetem tudományos tisztviselői karának létszámába a VI. fizetési osztályba nevezte ki. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ő Nagyméltósága dr. RÉDEY Tivadar, RÉDEYNÉ dr. HOFFMANN Mária, dr. SIKABONYI Antal, dr. PÁNTY Vukoszava, dr. ZSINKA Ferenc és dr. KÁDÁR Jolán n. múzeumi örököt az Orsz. Magyar Gyűjteményegyetem tudományos tisztviselői karának létszámába a VII. fizetési osztályba kinevezte. Dr. PASTEINER Ivánt pedig megbízta az Orsz. Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ igazgatói teendőinek ellátásával. A kormányzó úr Ő Főméltósága 1923. évi szeptember hó 7-én kelt legfelsőbb elhatározásával a nagyméltóságú m. kir. miniszter úr előterjesztésére dr. GULYÁS Pál egyetemi magántanárt, a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége előadóját az Orsz. Magyar Gyűjteményegyetem tudományos tisztviselői karának létszámába a VI. fizetési osztályba főkönyvtárnokká nevezte ki. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr őnagyméltósága EPERJESY János okl. polgáriskolai tanárt az Orsz. Magyar Gyűjteményegyetem műszaki és tudományos segédzemélyzet létszámába I. o. könyvtári segédtsíztté a X. fizetési osztályba és GÁSPÁR Margit okl. középiskolai tanár, számlellenőrt könyvtári segédtsíztté nevezte ki. Továbbá dr. CZOBOR Alfréd vármegyei főlevéltárnok 1923 június 30-án szolgálattételre a könyvtárhoz osztatott be.

Dr. BAJZA József 1923 júniusában a budapesti kir. m. Pázmány Péter tud. egyetem, dr. HOLUB József pedig szeptember 22-én a pécsi m. kir. Erzsébet tud. egyetem tanárává neveztetvén ki, megváltak könyvtárunktól.

A) *A könyvtár használata.* a) *A könyvtár helyiségében:* 1. A nyomtatványosztályban 20.567 kutató 66.970 művet használt. 2. A hírlap-

tárban 3076 kutató 6733 kötet hirlapot használt. 3. A kéziratárban 183 kutató 448 kéziratot, 860 irodalmi levelet, 11 zenei kéziratot használt. 4. A levéltárban 353 kutató használt 42.134 oklevelet és iratot. b) *A könyvtáron kívül*: 1. A nyomtatványosztályból 4871 kutató 7399 művet kölcsönzött. 2. A hirlaptárból 107 kutató 254 kötet hirlapot kölcsönzött. 3. A kéziratárból 9 kutató 39 kéziratot kölcsönzött. 4. A levéltárból 39 kutató kölcsönzött 1079 oklevelet és iratot.

B) *Kötésre* a nyomtatványosztályból 1747 művet adtunk. A hirlaptárból 1010 kötet hirlap köttetett és 867 kötet borítékoztatott, 93 kötet javított. A javítások nagy részét házi könyvkötőműhelyünk végezte.

C) *Gyarapodás*: 1. A Nyomtatványosztály a) kötelepéldány útján 8494, b) ajándék útján 3308, c) vétel útján 1610, d) áttétel útján 11, e) hivatalos úton 9, összesen 13.232 darabbal gyarapodott. 2. A Hirlaposztály a) kötelepéldány útján 26.309 számmal, b) ajándék útján 110 számmal és 110 kötetel, c) vétel útján 49 kötetel, összesen 26.419 számmal és 159 kötetel gyarapodott. 3. Kéziratár a) ajándék útján 128 darabbal és 16 fényképpel, b) vétel útján 26 darab 1 csomag, 32 klisé és 75 fényképpel, c) áttétel útján 279 darabbal, d) hagyaték útján 29 darabbal gyarapodott. 4. A levéltár a) ajándék útján 384 darabbal, b) vétel útján 280 darabbal, 7 fényképpel és 1 albummal, c) áttétel útján 98 darabbal és 78 csomaggal, d) csere útján 52 darabal gyarapodott. — Újabb letétek, illetve azokhoz kiegészítés: gróf BRUNSWICK, DARÓCZY, FAZEKAS, KAZY, MÁNDY, MOESZ, BÁRTFAI SZABÓ, SÉNYI, SOMBORY, THALLÓCZY családok levéltárai.

A könyvtár tisztviselői az 1923. évben a következő irodalmi munkásságot fejtették ki:

DR. HÓMAN BÁLINT

a könyvtár igazgatója, egyet. m. tanár.

A magyarok honfoglalása és elhelyezkedése. (M. Nyelvtudom. Kkönyv 7.) Bpest, 1923. 50. l.

A magyar történetírás első korszaka. Kny. a Minervából. Bp. 1923. 30. l. X—XI. sz. tört. elemek a Niebelung-énekekben. (Egyet. Phil. Közl. 1923.) Geschichtliches im Niebelungenlied (Ungar.-Bibliothek. I. 9.) Berlin, 1924. Fejérpatak László ravatalánál. (M. Könyvszemle, 1923.)

Beszéd a M. N. M. főigazgatójává történt beiktatásakor. 1923. december 22. Bp. 1924. 16. l.

A székely eredetkérdéshez. (Akad. Ért. 1923.)

Újabb őstörténeti kutatások. (Századok, 1923.)

DR. BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ

osztályigazgató.

1. Vörösmarty három verstördéke. Magyar Könyvszemle. 1922. évf.
2. Gróf Széchényi Ferenc emlékezete. U. ott.
3. Petőfi adalékok. U. ott. 1923. évf.
4. Adatok a Korvina történetéhez. U. ott. 1923. évf.
5. Závodszy Levente. Héderváry cs. oklt. II. k. Ismertetés. Turul, 1923. évf.
6. Gróf Széchényi István. Gyöngyösi Népújság. 1923 nov. 22. sz.
7. Gróf Széchényi István könyvtára. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címjegyzéke, VIII. k. Budapest, 1923.

DR. SULICA SZILÁRD

főkönyvtárnok.

A levéltartan tudománya és a «Levéltári Közlemények». (Első közlemény.) Magyar Könyvszemle 1923. III—IV. füzet.

DR. JAKUBOVICH EMIL

főkönyvtárnok.

1. A tihanyi alapítólevél olvasásához. Magyar Nyelv 1923.
2. Magyar felségtolyamodvány II. Lajos királyhoz 1524-ből, u. o. 1923
3. Új nyelvemlékek, u. o. 1923.
4. Néző, u. o. 1923.
5. Páris, u. o. 1923.
6. Kún Erzsébet nőtestvére. Turul 1922—23.
7. A gyulafehérvári könyvpusztítás. Magyar Könyvszemle. 1923.

DR. GULYÁS PÁL

egyet. m. tanár, főkönyvtárnok.

1. Fejérpataky László. M. Könyvszemle. 1923. évf.
2. A könyv sorsa Magyarországon a legrégebb időktől napjainkig. (Első és második közlemény.) U. o. 1923. évf.
3. Egy elveszettnek hitt valószínű Korvin-kódexről. U. o. 1923. évf.
4. Könyvismertetések. U. o. 1923. évf.
5. A könyv sorsa Magyarországon a kódexek korában. Kivonat. A Sz. István Akadémia Értesítője. 1923. évf.
6. Eine offizielle Charakteristik Petőfi's in der Bach'schen Aera. Pester Lloyd 1923. évf. 44. sz.
7. Elhúnytak. (29 nekrológ.) Irodalomtörténet 1923.
8. Szerkesztette a Magyar Könyvszemlét és Bulletin c. melléklapját.

ERNYEY JÓZSEF

könyvtárnok.

1. Divatárúszámla a XVII. századból. Megj. az Archaeologiai Érteştő XXIX. k. 109—110. l.
2. A trencséni-baáni várkastély. U. o.
3. Blatnica vára és urai. Megj. Hadtört. Közlöny. 1923. évf. 3—4. sz.
4. A turóczi várhelyek és Szklabina. Magyar Régészeti Társ. Évkönyve. I. k. 104—123. l.
5. Egykorú cseh krónikás énekek a mohácsi vészről. Előadás a M. Népr. Társ. vándorgyűlésén, Mohácson. Megj. az Etnogr. 1923. évfolyamában.
6. Pintzger: Hell Miksa emlékezete. (Ismertetés.) Századok, LVII. évf. 1—6. sz.
7. K. Moszynszky: Uvagi o slovianskej terminologii. (Archivum Nauk Anthropologicznych.) A föld és az ember. 1923. évf. 3—4. sz.
8. Magyar várak fejlődése és élete. Előadássorozat a Szabad Egyetem decemberi ciklusában.
9. Cseh nyelv és irodalom. Előadások heti 6 órán a Közg. Egyetem dipl. és külkeresk. hallg. számára.
10. Visegrád őskora. Előadás a M. Régészeti Társ. ülésén.
11. A bányavárosok orvosai és gyógyszerészei a XVII. és XVIII. sz.-ban.
- II. r. Előadás a Kis Akadémián 1923. január 22-én tartott ülésén.
12. Az új (IV. kiadású) Magyar Gyógyszerkönyv szerkesztő állami bizottság tagja és a munkálatok latin fordítója.
13. Chemiai terminológia. Előadás heti 2 órán a droguista akadémián.

DR. RÉDEY TIVADAR

könyvtárnok.

- I. *Költevények*: 1. A Magyarság-ban: Tiszamenti sziciliánok. 1—3. (IV. évf., aug. 20.) — 2. A Napkelet-ben: Téli vers. (I. évf. 4. sz.); Miért? (U. o. 7. sz.)
- II. *Tanulmányok, cikkek, bírálatok*: 1. Az Élet-ben: Tóth József centenáriuma. (XIV. évf. 13. sz.) — A Magyar Élet-ben: Petőfi pályája papiroson. (II. évf. 1. sz.); A Lear király új betanulással. (U. o.); Herczeg Ferenc ünnepi színjátéka. (U. o. 2. sz.); Madách ünnepén. (U. o. 3. sz.); Madách művének új szcenáriuma. (U. o. 4. sz.) — A Magyar Könyvszemlé-ben: Az Országos Széchényi Könyvtár Petőfi-kiállítása. (XXX. k. I—II. füz.) — A Napkelet-ben: Petőfi-kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban. (I. évf. 2. sz.); Verseskönyvek. (U. o. 5. szám.); Ödrys Árpád Hamletje. (U. o. 6. szám.); A «Magyar Írás» könyvei. (U. o. 7. szám.); Vargha Gyula: Vitézi énekek Thury Györgyről. (U. o. 8. szám.); Nyolc lírikus. (U. o. 10. sz.); Verses játék és expresszionista legenda. (U. o. 10. sz.)
- III. *Katalógus*: Az Országos Széchényi Könyvtár Petőfi-kiállítása. (A Magyar Nemzeti Múzeum kiállításai I.) II. kiadás. Budapest, 1923.

RÉDEYNÉ DR. HOFFMANN MÁRIA

könyvtárnok.

1. Riedl Frigyesről. Budapest. 1923.
2. Irodalmi Levelestár. Leírta dr. Váczy János és — —. I kötet (A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának Címjegyzéke IX.) Budapest, 1923.

DR. SIKABONYI ANTAL

könyvtárnok.

1. *Sajtó alá rendezte*: Riedl Frigyes Petőfi-könyvét.
2. *Kisebb írások* (tanulmány, cikk, vers): Budapesti Hirlapban, Magyar-ságban s a Világ «Száz magyar élet» c. sorozatában.
3. A Múzeum főigazgatójának megbízásából tervezet a Múzeum Könyvtárának átszervezéséről. (Kézirat.)

DR. ZSINKA FERENC

könyvtárnok.

Cikkek és ismertetések a Körösi Csoma Archivumban, a M. Könyvszemlében és az Erő c. ifjúsági folyóiratban.

PUKÁNSZKY BÉLÁNÉ DR. KÁDÁR JOLÁN

könyvtárnok.

1. A pesti és budai német színészet története 1812—1847. — Német Philologiai Dolgozatok XXIX. Budapest, 1923. A Budavári Tudományos Társaság kiadása.
2. Rakodczay Pál hagyatéka a Nemzeti Múzeum Könyvtárában. Magyar Könyvszemle 1923.
3. Könyvismertetések az Egyetemes Philologiai Közlöny és a Századok 1923. évfolyamában.

DR. BARTONIEK EMMA

alkönyvtárnok.

- «A magyar királyáavatáshoz.» «Századok» 1923. VII—XII. f.-ban.
«Az orsz. Széchényi könyvtár 317. sz. kódexéről.» A M. Könyvszemle 1923. III—IV. f.-ben.
«XIV. Lajos és I. Apafi Mihály 1677. VII. 10. szerződés-levelének francia eredetijéről.» U. o. 1923. III—IV. f.-ben.
Két kisebb könyvismertetés a Turul 1922—23. évf.-ban.

DR. GORIUPP ALICE

könyvtárnok.

Vegyes közlemények a M. Könyvszemle 1923. évf.-ban.

DR. GREXA GYULA

alkönyvtárnok.

Könyvismertetés a M. Könyvszemle 1923. évfolyamában.

DR. TÓTH LÁSZLÓ

alkönyvtárnok.

Felolvasás: Humbertus de Romanis reformtervei a pápaválasztásról. A Szent István Akadémia II. osztályának 1923. április havi ülésében.

Kisebb cikkek és könyvismertetések a Századokban, a Turulban, a Magyar Könyvszemlében, a Magyar Kulturában és a 8 órai Ujságban.

DR. NYIREŐ ISTVÁN

egyetemi könyvtárőr.

1. Az iskolánkvüli népművelés és eszközei. (Társadalomtudomány.)
2. Könyveink és nemzeti kulturánk. (U. o.)
3. A megcsonkított Magyarország múzeumi és könyvtári közművelődés-ügye. (U. o.)
4. Az amerikai unitárius bizottság és ref. presb. világszövetség Erdélyről. (U. o.)

HÓMAN BÁLINT.

JELENTÉS

AZ ORSZÁGOS KÖNYVFORGALMI ÉS BIBLIOGRAFIAI KÖZPONT

I. (1923.) ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL.

A könyvtáraknak, mint a nemzeti művelődés eszközeinek nagy fontosságát hazánkban a közvélemény és javarészt az államkormányzat is csak lassan és a nyugati nagy nemzetekhez és társadalmakhoz képest elkésve ismerte fel. Egyaránt látjuk ezt a nagyközönség igényeinek kielégítésére hivatott közművelődési vagy népkönyvtáraknál, valamint a tudományos könyvtáraknál. Midőn pedig a mult század utolsó negyedében a közérdeklődés fokozottabb mértékben terelődik a könyvtárügy felé, az állam gazdasági erejének egyébirányú lekööttsége teszi lehetetlenné, hogy állami közkönyvtáraink kellő anyagi támogatásban részesüljenek. Hogy mindennek dacára tudományos közkönyvtáraink általában a mult század végeig inkább lépést tartanak a külföld hasonló jellegű könyvtáraival, míg a jelen században azok színvonalától mind-